

Arkadiusz Wąsiński

AUTOKREACJA MAŁŻONKÓW BEZDZIETNYCH DO WIELOWYMIAROWEGO RODZICIELSTWA ADOPCYJNEGO

Perspektywa pedagogiczno-antropologiczna

EDUKACJA. PEDAGOGIKA RODZINY

**AUTOKREACJA
MAŁŻONKÓW BEZDZIETNYCH
DO WIELOWYMIAROWEGO
RODZICIELSTWA
ADOPCYJNEGO**

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

Arkadiusz Wąsiński

AUTOKREACJA MAŁŻONKÓW BEZDZIETNYCH DO WIELOWYMIAROWEGO RODZICIELSTWA ADOPCYJNEGO

Perspektywa pedagogiczno-antropologiczna

EDUKACJA. PEDAGOGIKA RODZINY

**WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO**
Łódź 2018

Arkadiusz Wąsiński – Uniwersytet Łódzki, Wydział Nauk o Wychowaniu
Zakład Andragogiki i Gerontologii Społecznej, 91-408 Łódź, ul. Pomorska 46/48

RECENZENCI

Dorota Kornas-Biela, Marek Rembierz

REDAKTOR INICJUJĄCY

Urszula Dzieciatkowska

OPRACOWANIE REDAKCYJNE

Magda Granosik

SKŁAD I ŁAMANIE

AGENT PR

PROJEKT OKŁADKI

Katarzyna Turkowska

Zdjęcie wykorzystane na okładce: © Depositphotos.com/AllaSerebrina

© Copyright by Arkadiusz Wąsiński, Łódź 2018
© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2018

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
Wydanie I. W.08437.17.0.M

Ark. wyd. 29,0; ark. druk. 24,125

ISBN 978-83-8142-049-5
e-ISBN 978-83-8142-050-1

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
90-131 Łódź, ul. Lindleya 8
www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	13
1. Autokreacja w ujęciach interdyscyplinarnych i ujęciu pedagogicznym	33
1.1. Autokreacja w perspektywie egzystencjalnego stawania się i samospelnienia	35
1.2. Autokreacja w perspektywie kreatywnego myślenia i rozwoju osobowości	50
1.3. Autokreacja w perspektywie pedagogicznych aspektów samokształtowania	62
1.4. Autokreacja w perspektywie biograficznej	81
1.5. Autokreacja w perspektywie pedagogii agatologicznej	90
1.6. W stronę całościowego ujmowania autokreacji w refleksji pedagogicznej – autorska propozycja	98
1.6.1. Pedagogiczne konteksty autokreacji ujmowanej całościowo	100
1.6.2. Autokreacja małżonków bezdzietnych jako warunek otwarcia się na rodzicielstwo adopcyjne	104
2. Egzystencjalne wymiary doświadczenia niezamierzonej bezdzietności	115
2.1. Wokół wybranych aspektów dylematu egzystencji człowieka	117
2.2. Bycie i stawanie się człowieka w perspektywie duchowego wymiaru egzystencji	128
2.2.1. Sensotwórczy charakter zwrócenia się ku drugiemu człowiekowi	129
2.2.2. Wielowymiarowość ludzkiego bytu w świetle koncepcji dymensjonalnej	132
2.3. Dyskusja wokół antropologicznych i pedagogicznych aspektów zrodzenia z siebie człowieka	139
2.3.1. Koncepcja człowieka jako bytu osobowego w różnych ujęciach i przybliżeniach	140
2.3.2. Osobowa perspektywa płodności i prokreacji	146
2.4. Doświadczenie niezamierzonej bezdzietności w perspektywie cierpienia egzystencjalnego	152
2.4.1. Niepłodność biologiczna jako źródło lęku i cierpienia egzystencjalnego	152
2.4.2. Osobotwórczy wymiar cierpienia małżonków doświadczających niezamierzonej bezdzietności	160
2.5. Inspirowana nadzieją autokreacja do rodzicielstwa adopcyjnego na etapie preparentalnym (perspektywa pedagogii nadziei)	165

3. Aksjosfera małżonków jako podstawa otwarcia się na rodzicielstwo adopcyjne	173
3.1. Człowiek a świat wartości	175
3.1.1. Rozumienie wartości w świetle subiektywizmu i obiektywizmu aksjologicznego	177
3.1.2. Wokół koncepcji hierarchicznego porządku wartości	182
3.2. Znaczenie aksjosfery małżonków w sposobie odniesienia się do rodzicielstwa adopcyjnego	188
3.3. Aksjologiczne podstawy wychowania w świetle etyki wartości	195
3.3.1. Człowiek jako wartość pierwotna źródłem refleksji o wychowaniu i samowychowaniu	197
3.3.2. Wychowanie i samowychowanie zorientowane na wartości etyczne drogą osobowej autokreacji	205
3.4. Wartości i sens życia z perspektywy analizy egzystencjalnej i pedagogicznej	216
3.4.1. Źródłowe znaczenie wartości i sensu życia dla osobowej autokreacji człowieka	217
3.4.2. Obecność drugiego człowieka w aksjologicznej perspektywie pedagogicznej	225
3.5. Autokreacja małżonków do rodzicielstwa adopcyjnego w perspektywie odpowiedzi na wezwanie wartości etycznych	228
4. W stronę mentalnego przekroczenia granicy (nie)plodności biologicznej	235
4.1. Na drogach samostanowienia w ludzkim życiu	237
4.2. Pragnienie rodzicielstwa sensotwórczą siłą samookreślenia i samoakceptacji	241
4.2.1. Samookreślenie małżonków wobec dylematu wyboru wartości rodzicielstwa	242
4.2.2. Poziomy samoakceptacji małżonków w sytuacji niepowodzenia prokreacyjnego	246
4.3. Spotkanie z drugim człowiekiem jako źródło samookreślenia i samopotwierdzenia ważności rodzicielstwa	253
4.3.1. Spotkanie z drugim człowiekiem jako wydarzenie	254
4.3.2. Bycie naprzeciw ty drugiego jako przestrzeń samookreślenia i samopotwierdzenia małżonków	260
4.4. Transcendowanie własnej nieplodności biologicznej źródłem samospelnienia przez czyn moralnie godziwy	263
5. Autokreacja do wielowymiarowego rodzicielstwa adopcyjnego z perspektywy pedagogiczno-antropologicznej	273
5.1. Autokreacja do rodzicielstwa adopcyjnego w świetle intencjonalnego zwrócenia się ku drugiemu	276
5.1.1. Intencjonalność jako warunek autokreacji	276
5.1.2. Obszary intencjonalności jako podłoże wielowariantowości autokreacji	278
5.1.3. Drogi autokreacji do rodzicielstwa adopcyjnego	284
5.2. Nabywanie gotowości do rodzicielstwa adopcyjnego z perspektywy Tischnerowskiego „Genesis z ducha”	289
5.2.1. Kategoria <i>ja</i> aksjologicznego jako źródłowe doświadczenie <i>ja</i> osoby	290
5.2.2. „Zostać zrodzonym” i „zrodzić siebie” – perspektywa intencjonalności transcendentalnej	297
5.3. Osobowa perspektywa miłości rodzicielskiej	301

5.3.1. Integralne rozumienie miłości	302
5.3.2. Miłość rodzicielska drogą do duchowego jednoczenia rodzica z dzieckiem	307
5.4. Rodzicielstwo adopcyjne w świetle kategorii <i>daru z siebie</i>	313
5.4.1. Osobowy charakter <i>daru z siebie</i>	314
5.4.2. Rodzicielstwo jako wzajemność doświadczania daru obecności i miłości	318
5.5. Posiadanie dziecka a bycie rodzicem – w stronę osobowej relacji rodzicielskiej i integralnego ujęcia wychowania	326
5.6. Wielowymiarowość rodzicielstwa adopcyjnego w perspektywie autokreacji małżonków ujmowanej całościowo – autorskie podejście modelowe	334
Zakończenie	349
Bibliografia	359
Summary	385

TABLE OF CONTENTS

INTRODUCTION	13
1. SELF-CREATION IN INTERDISCIPLINARY AND PEDAGOGICAL APPROACH	33
1.1. SELF-CREATION IN THE PERSPECTIVE OF EXISTENTIAL BECOMING AND SELF-FULFILMENT	35
1.2. SELF-CREATION IN THE PERSPECTIVE OF CREATIVE THINKING AND PERSONALITY DEVELOPMENT	50
1.3. SELF-CREATION IN THE PERSPECTIVE OF PEDAGOGICAL ASPECTS OF SELF-FORMATION	62
1.4. SELF-CREATION IN BIOGRAPHICAL PERSPECTIVE	81
1.5. SELF-CREATION IN THE PERSPECTIVE OF AGATHOLOGICAL PEDAGOGY....	90
1.6. TOWARDS HOLISTIC VIEW OF SELF-CREATION IN PEDAGOGICAL REFLECTION – ORIGINAL CONCEPT	98
1.6.1. PEDAGOGICAL CONTEXTS OF HOLISTICALLY VIEWED SELF-CREATION	100
1.6.2. SELF-CREATION OF CHILDLESS COUPLES AS A CONDITION OF OPENING TO ADOPTIVE PARENTHOOD	104
2. EXISTENTIAL DIMENSIONS OF UNINTENTIONAL CHILDLESSNESS	115
2.1. AROUND SELECTED ASPECTS OF DILEMMA OF HUMAN EXISTENCE	117
2.2. BEING AND BECOMING IN THE PERSPECTIVE OF SPIRITUAL DIMENSION OF EXISTENCE	128
2.2.1. TURNING TOWARDS ANOTHER HUMAN AS AN ACT OF CREATING MEANING	129
2.2.2. MULTIDIEMNSIONAL CHARACTER OF HUMAN EXISTENCE IN THE LIGHT OF DIMENSIONAL CONCEPT	132
2.3. DISCUSSION ON ANTHROPOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF GIVING BIRTH TO ANOTHER HUMAN	139
2.3.1. CONCEPT OF MAN AS PERSONAL BEING – DIFFERENT APPROACHES AND FOCUSES	140
2.3.2. PERSONAL PERSPECTIVE OF FERTILITY AND PROCREATION	146
2.4. UNINTENTIONAL CHILDLESSNESS THE PERSPECTIVE OF EXISTENTIAL SUFFERING	152

2.4.1. BIOLOGICAL INFERTILITY AS SOURCE OF ANXIETY AND EXISTENTIAL SUFFERING	152
2.4.2. SELF-CREATIONAL DIMENSION OF SUFFERING CAUSED BY UNINTENTIONAL CHILDLESSNESS	160
2.5. HOPE-INSPIRED SELF-CREATION INTO ADOPTIVE PARENTHOOD IN PRE-PARENTAL STAGE (PERSPECTIVE OF HOPE PEDAGOGY)	165
3. AXIOSPHERE OF SPOUSES AS FOUNDATION OF OPENING TO ADOPTIVE PARENTHOOD	173
3.1. MAN AND THE WORLD OF VALUES	175
3.1.1. UNDERSTANDING VALUES IN THE LIGHT OF AXIOLOGICAL SUBJECTIVISM AND OBJECTIVISM	177
3.1.2. THE CONCEPT OF VALUE HIERARCHY	182
3.2. MEANING OF SPOUSES' AXIOSPHERE FOR THEIR ATTITUDE TOWARDS ADOPTIVE PARENTHOOD	188
3.3. AXIOLOGICAL FOUNDATIONS OF RAISING CHILDREN IN THE LIGHT OF ETHICS OF VALUES	195
3.3.1. MAN AS ORIGINAL VALUE — SOURCE OF REFLECTION ON EDUCATION AND SELF-EDUCATION	197
3.3.2. EDUCATION AND SELF-EDUCATION ORIENTED TO ETHICAL VALUES AS A WAY TO PERSONAL SELF-CREATION	205
3.4. VALUES AND MEANING OF LIFE FROM THE PERSPECTIVE OF EXISTENTIAL AND PEDAGOGICAL ANALYSIS	216
3.4.1. SOURCE MEANING OF VALUES AND MEANING OF LIFE FOR PERSONAL SELF-CREATION	217
3.4.2. OPENING TO OTHER PERSON'S WELLBEING AS PEDAGOGICAL PERSPECTIVE OF THE MEANING OF LIFE	225
3.5. SELF-CREATION TO ADOPTIVE PARENTHOOD IN THE PERSPECTIVE OF RESPONDING TO ETHICAL CALL	228
4. TOWARDS MENTAL CROSSING THE BARRIER OF BIOLOGICAL (IN)FERTILITY	235
4.1. JOURNEY TOWARDS SELF-DETERMINATION IN HUMAN LIFE	237
4.2. DESIRE TO BECOME PARENTS AS SOURCE OF MEANING IN DETERMINING AND ACCEPTING SELF	241
4.2.1. SELF-DETERMINATION OF SPOUSES AND THE DILEMMA OF VALUE OF PARENTHOOD	242
4.2.2. LEVELS OF SELF-ACCEPTANCE IN SITUATION OF FAILURE	246
4.3. MEETING WITH ANOTHER HUMAN AS SOURCE OF SELF-DETERMINATION AND SELF-VERIFICATION OF IMPORTANCE OF PARENTHOOD	253
4.3.1. MEETING WITH ANOTHER HUMAN AS EVENT	254
4.3.2. FACING THE YOU OF OTHER AS THE SPACE OF SELF-DETERMINATION AND SELF-VERIFICATION OF SPOUSES	260
4.4. TRANSCENDING OWN BIOLOGICAL INFERTILITY AS SOURCE OF SELF-FULFILMENT THROUGH MORALLY RIGHTEOUS ACT	263

5. SELF-CREATION TO MULTIDIMENSIONAL ADOPTIVE PARENTHOOD FROM PEDAGOGICAL AND ANTHROPOLOGICAL PERSPECTIVE	273
5.1. SELF-CREATION TO ADOPTIVE PARENTING IN THE LIGHT OF INTENTIONAL TURN TOWARDS THE OTHER	276
5.1.1. INTENTIONALITY AS A CONDITION OF SELF-CREATION	276
5.1.2. AREAS OF INTENTIONALITY AS A GROUND FOR MULTI-DIMENSIONAL NATURE OF SELF-CREATION	278
5.1.3. WAYS OF SELF-CREATION TO ADOPTIVE PARENTING	284
5.2. GETTING READY TO BECOME ADOPTIVE PARENTS – FROM THE PERSPECTIVE OF TISCHNER'S „GENESIS FROM THE SPIRIT“	289
5.2.1. CATEGORY OF AXIOLOGICAL „SELF“ AS THE SOURCE EXPERIENCE OF PERSONAL „SELF“	290
5.2.2. „TO BE BORN“ AND „TO GIVE BIRTH TO SELF“ – A PERSPECTIVE OF TRANSCENDENTAL INTEGRITY	297
5.3. PERSONAL PERSPECTIVE OF PARENTAL LOVE	301
5.3.1. INTEGRAL UNDERSTANDING OF LOVE	302
5.3.2. PARENTAL LOVE AS MEANS TO SPIRITUAL UNITY OF PARENT AND CHILD	307
5.4. ADOPTIVE PARENTHOOD AND THE CATEGORY OF „GIVING SELF AS GIFT“	313
5.4.1. PERSONAL CHARACTER OF GIVING SELF AS GIFT	314
5.4.2. PARENTING AS MUTUAL EXPERIENCE OF PRESENCE AND LOVE	318
5.5. HAVING A CHILD AND BEING A PARENT — TOWARDS PERSONAL PARENTING RELATIONSHIP AND INTEGRAL APPROACH TO RAISING CHILDREN	326
5.6. MULTIDIMENSIONAL CHARACTER OF ADOPTIVE PARENTHOOD IN THE PERSPECTIVE OF HOLISTIC SELF-CREATION OF SPOUSES – ORIGINAL MODEL	334
CONCLUSIONS	349
BIBLIOGRAPHY	359
SUMMARY	385

Wprowadzenie

Rodzicielstwo jest utożsamiane z aktem zrodzenia z siebie człowieka, przekazaniem mu życia, daniem początku nowemu ludzkiemu istnieniu. Rodzicielstwu przypisuje się doniosłe znaczenie w ludzkim życiu. Przyjmując perspektywę ciągłości gatunku, można stwierdzić, że rodzicielstwo jest gwarantem życia kolejnych pokoleń. W ujęciu osobniczym jest jednym z najważniejszych aspektów rozwoju człowieka dorosłego, a w wymiarze społecznym – źródłem szczególnie silnej i trwałej więzi łączącej ludzi. Z kolei rozpoznawane na płaszczyźnie egzystencjalnej rodzicielstwo jest uczestniczeniem w tajemnicy ludzkiego życia.

W perspektywie pedagogicznej rodzicielstwo konstytuuje wspólnotę rodzinną, jest ono źródłowe dla jej istnienia i jakości funkcjonowania. Odnosi się do różnych aspektów macierzyństwa i ojcostwa; władzy rodzicielskiej jako swoistego zobowiązania wobec dziecka i odpowiedzialnego angażowania się w dbałość o jego dobro; miłości rodzicielskiej, uszlachetniającej w sposób bezwarunkowy, bezinteresowny i trwałą sytuację spotkania rodzica z dzieckiem; opieki zapewniającej właściwe zaspokajanie potrzeb rozwojowych dziecka; wychowania jako przestrzeni dialogu rodzica z dzieckiem, rozbudzającego w nim gotowość do aktualizowania własnego potencjału osobowego, odkrywania i rozumienia siebie na drodze osobowej autokreacji.

Rodzicielstwo wielowymiarowo przenika i współkształtuje przestrzeń życia rodzica i dziecka. W rozważaniach pedagogicznych jest zazwyczaj rozpatrywane z perspektywy dziecka. Wiąże się w głównej mierze ze spojrzeniem skoncentrowanym na eksponowaniu roli rodzica w zapewnieniu warunków materialnych, bezpieczeństwa i stabilizacji życiowej dziecka, angażowaniu się w kształtowanie i rozwijanie relacji rodzicielskiej z własnym dzieckiem, budowaniu atmosfery wychowawczej w domu rodzinnym, trosce o dobro dziecka, rozpoznawane praktycznie w każdej sferze jego życia i rozwoju. Bycie rodzicem oznacza w tym kontekście wywiązywanie się z całego spektrum powinności moralnych i zobowiązań społeczno-prawnych wobec dziecka.

Zgoła odmienne aspekty rodzicielstwa ujawniają się wówczas, gdy jest ono rozpatrywane z punktu widzenia rodzica. Zmiana perspektywy wiąże się z eksponowaniem świadomego, autorefleksyjnego przeżywania rzeczywistości bycia rodzicem. Oznacza więc inne spojrzenie na relację rodzica z dzieckiem, zogniskowane wokół specyfiki doświadczenia bycia, a raczej nieustannego stawiania

się rodzicem na drodze jego osobowej autokreacji. Rodzicielstwo jest wówczas utożsamiane z osobowym rozwojem rodzica, inspirowanym i nieustannie wzbudzonym w przestrzeni obcowania z dzieckiem. Wiąże się z odwróceniem sposobu doświadczania relacji z dzieckiem. Fakt obecności dziecka dynamizuje osobową autokreację rodzica. Tym samym unaocznia mu zasadnicze znaczenie wzajemności doświadczanej w relacji rodzicielskiej. Z jednej strony rodzic wnosi w życie dziecka nowe wartości, współkreuje jego osobową zmianę, ale też z drugiej strony otrzymuje od dziecka dar jego obecności i miłości. A zatem rodzicielstwo widziane z tej perspektywy ma również dla rodzica znaczenie osobotwórcze (Kornas-Biela, 2009, 103–105).

Przyjęcie takiego punktu widzenia nakreśla ramy bycia rodzicem jako auto-refleksyjnego podmiotu, podejmującego rozumiejący wgląd w siebie, rozpoznającego w rodzicielstwie szansę egzystencjalnego stawania się i spełnienia. Wiąże się ze spojrzeniem na rodzicielstwo jako rzeczywistość świadomie przeżywanego bycia rodzicem. Co więcej, rzeczywistość sprzyjającą transformatywnemu uczeniu się biograficznemu, uzdalniającemu do twórczego rozpoznawania siebie jako podmiotu świadomego osobotwórczego znaczenia własnych wyborów, rozstrzygnięć i czynów; podmiotu zaangażowanego w ciągłe stawanie się w rodzicielstwie. Sprzyja rozpatrywaniu rodzicielstwa jako dynamicznego i złożonego procesu osobowej autokreacji rodzica.

Podstawową dla rodzicielstwa jest zdolność do przekazania życia, którą w warstwie biologicznej oznaczają płodność i prokreacja. Świadomość własnej płodności daje poczucie gotowości do przekazania życia człowiekowi i samostanowienia o kierunku własnych dążeń i konkretnych działań w tym zakresie. Płodność jest tym atrybutem rodzicielstwa, który w akcie prokreacji uzdalnia człowieka do projektowania własnego życia rodzinnego (por. Rowid, 1946, 132–155). W tym sensie płodność i prokreacja są immanentnymi komponentami rodzicielstwa. Mają one istotne znaczenie nawet w sytuacji, gdy ktoś deklaruje brak zainteresowania bycia rodzicem. Projektowanie własnej drogi życiowej polega bowiem na rozpoznaniu potencjału osobowego i świadomości podmiotowej wolności w jego aktualizowaniu i rozwijaniu. Postanowienie o braku woli realizowania się w rodzicielstwie, niezależnie od tego, czy okaże się trwałe, czy zostanie skorygowane w jakimś momencie życia, jest przejawem samostanowienia w sferze dysponowania własną płodnością (por. Ładyżyński, 2009a, 259–269; Świątkiewicz, 2016, 142–143; Kornas-Biela, 2000, 110–115). Tak więc jest wywiedzione z zasobów wiedzy o sobie, z których jednoznacznie wynika pewność podmiotu: *mogę, jeśli zechcę zrodzić z siebie człowieka i być jego rodzicem*. Ta pewność wyraża się w jego przeświadczeniu, iż osiągnięcie sukcesu prokreacyjnego nie stanowi dla niego żadnej trudności.

Sytuacja wystąpienia trudności w sferze prokreacyjnej wbrew woli podmiotu wykracza zatem poza biologiczny charakter przeszkody blokującej możliwość przekazania życia człowiekowi. Jest bowiem łączona z ograniczeniem zdolności do samodecydowania o własnym życiu. Ten właśnie aspekt świadomościowy jest źródłem poważnego dylematu życiowego. Wyraża się on w napięciu między pragnieniem zrodzenia z siebie człowieka i bycia jego rodzicem a doświadczeniem

bezsilności w możliwości zrealizowania tych celów. Napięcie to odślania ograniczenie człowieka w jego podmiotowej zdolności kierowania własnym życiem, ponieważ nie może on być i stawać się w swoim życiu tym, kim chce. Rodzicielstwo przenika zatem do osobistej sfery życia. Ma bowiem istotne znaczenie dla sposobu myślenia o sobie i przeżywania siebie w świetle własnych wyborów i podejmowanych czynów. Przekłada się w sposób wielowymiarowy na kształt własnego życia w dalszych jego etapach.

Utwierdzenie się w przeświadczeniu o niezdolności zrodzenia z siebie człowieka wiąże się z poważnym życiowym problemem odczuwanym na podłożu egzystencjalnym. Na znaczenie tego doświadczenia małżonków zwraca uwagę Andrzej Ładyżyński, podkreślając, że adopcja dziecka

ze wszech stron ociera się o egzystencjalny ból wszystkich podmiotów w niej uczestniczących. Usynowienie u podłoża dotyka bowiem przeróżnych strat, braków, ograniczeń i niemocy (Ładyżyński, 2009b, 14).

Chodzi o odczuwany lęk przed utratą sensu własnego życia, utożsamiany przede wszystkim z niespełnieniem się w miłości rodzicielskiej, oraz o doświadczenie pustki w przestrzeni życia małżeńskiego, które nie może przerodzić się we wspólnotę rodzinną. Problem ten ujawnia się w osobistych wyborach, rozstrzygnięciach i działaniach podmiotu.

Rozpatrywanie niezdolności do spełnienia się w rodzicielstwie biologicznym z perspektywy rodzica jest więc kluczowe z punktu widzenia odniesienia się do doświadczeń związanych z niepowodzeniem prokreacyjnym i niezamierzoną bezdzietnością, a także adopcją dziecka i rodzicielstwem adopcyjnym. Przyjęcie w niniejszej pracy tej perspektywy poznawczej otwiera możliwość pogłębionej analizy autokreacji do rodzicielstwa adopcyjnego, poprzedzonej doświadczeniem niezamierzonej bezdzietności.

Wspomniane doświadczenie jest bolesne i trudne dla osób, które postrzegają sens swojego życia małżeńskiego w dążeniu do spełnienia w rodzicielstwie i jednocześnie są bezdzietne wbrew własnej woli. Wystąpienie trudności w tej sferze ich życia na trwałe wpisuje się w ich biografie i wybory życiowe. Wiąże się z przeżywaniem tego, co niechciane i nieakceptowane, co wzbudza lęk przed utratą szansy na możliwość spełnienia się w rodzicielstwie. Przenika świat osobistych przeżyć małżonków, ich relację małżeńską, rzutuje na kształt ich wspólnej przyszłości. Odnosi się do subtelných i często nieuchwytných z zewnątrz aspektów osobowej egzystencji, rozpoznawanych w kilku jej przejawach:

- indywidualnej i małżeńskiej niezdolności do zrodzenia z siebie człowieka;
- zablokowania możliwości realizowania się w rodzicielstwie, a w tym kontekście możliwości stworzenia własnej wspólnoty rodzinnej;
- niekorzystnej zmiany obrazu siebie jako osoby niezdolnej do przekazania życia rozpatrywanego na poziomie podmiotowym i małżeńskim, powiązanej z trudnością w akceptacji własnych deficytów biologicznych oraz sytuacji życiowej, którą one wywołały;
- zmierzenia się z rodzicielstwem innych osób ze swojego otoczenia społecznego;

- poczucia bezradności, bezsilności, smutku i cierpienia, przeżywanych nie tylko w warstwie psychicznej, ale też odnoszonych do duchowej warstwy własnej egzystencji.

Wymienione aspekty i przejawy doświadczania niezamierzonej bezdzietności współwystępują w praktyce życia codziennego małżonków. Stopniowo nawarstwiają się i kumulują zasób wydarzeń, doznań i przeżyć pogłębiających ich cierpienie, powodowane brakiem własnego dziecka. Jego odczuwanie może sięgać podstaw ich egzystencji i rodzic trudne do rozstrzygnięcia dylematy. W przejmujący sposób daje temu wyraz Katarzyna Kotowska:

Wiem, jak boli śmierć marzeń. I czym jest dwuosobowa samotność, w której się ją przeżywa. Śmierć zawsze boli, ale przynajmniej czern żałoby chroni przed wścibstwem i niedelikatnością. Nas nic nie chroni. Nie nosi się żałoby po śmierci marzeń. (...) Natura wyznaczyła istotom żyjącym na Ziemi dwa cele – przeżyć oraz przekazać geny potomstwu. To jedyna dostępna nam, przemijającym, nieśmiertelność. Moje geny nie są potrzebne. Ja wypadam z tej gry. Zaczęło się moje umieranie. (...) W domach dziecka prawie nie ma sierot. Są dzieci powołane na świat zbyt łatwo, nie wtedy i nie przez tych, co chcieli. I jest zraniony mały człowiek. Nie starcza nam wyobraźni, by pojąć, jak bardzo zraniony, bo przeżył porzucenie zagrażające jego egzystencji (Kotowska, 2001, 9–12).

Sytuacja niezamierzonej bezdzietności stawia małżonków, kierujących się pragnieniem bycia rodzicami, w sytuacji granicznej. Nieskuteczność terapii medycznej lub/i paramedycznej prowadzi do przeświadczenia małżonków o wyczerpaniu się możliwości osiągnięcia tego celu. Stawia pod znakiem zapytania w ogóle możliwość ich spełnienia się w rodzicielstwie. Graniczny charakter zaistniałej sytuacji życiowej małżonków wiąże się, po pierwsze, ze zrozumieniem tego, że kontynuowanie dotychczasowej strategii nie ma sensu z punktu widzenia ich dążenia do bycia rodzicami, i po drugie, z uświadomieniem konieczności przewartościowania przez małżonków albo stawianego sobie dotąd celu (priorytetowego znaczenia rodzicielstwa), albo sposobu jego osiągania (terapii medycznej mającej przynieść sukces prokreacyjny).

Przewartościowanie strategii dążenia małżonków do bycia rodzicami na poziomie celu lub/i sposobu jego osiągania wymaga spojrzenia na rodzicielstwo z innej strony. Takie nowe spojrzenie wiąże się z wzięciem pod uwagę innych znaczeń i aspektów zarówno małżeństwa, jak i rodzicielstwa (por. Ładyżyński, 2009a, 260–263; Świątkiewicz, 2016, 135–136). Czyni więc możliwym zdystansowanie się od dotychczasowego sposobu myślenia i działania małżonków. I tym samym sprzyja ich mentalnemu otwarciu się na alternatywne ujęcia rodzicielstwa bądź też alternatywne warianty zamierzonej bezdzietności. Nowa perspektywa, weryfikująca dotychczasowe rozumienie rodzicielstwa, wnosi nową jakość, która łączy się z ich rozstrzygnięciami prowadzącymi do spełnienia się w rodzicielstwie bądź też zaniechania dążeń z nim związanych. Warto bowiem zauważyć, że indywidualne odniesienie się małżonków do rodzicielstwa może prowadzić do zakwestionowania jego wartości i głębokiej rekonstrukcji projektowanej koncepcji życia małżeńskiego (Wąsiński, 2016b, 385–402; por. Danilewicz, 2010, 26–29; Dolińska, 2014, 12–33; Komendowska, 2013, 197–227). Wówczas zyskują świadomość tego, że ich dotychczasowe plany życiowe nie wynikały z gotowości do bycia rodzicami.

Potwierdzenie przez małżonków ważności rodzicielstwa, traktowanego jako istotny cel ich dążeń, wiąże się z koniecznością rozstrzygnięcia konkretyzującego sposób jego osiągnięcia. Chodzi o rozstrzygnięcia dotyczące formy rodzicielstwa: biologicznego lub adopcyjnego, a także sposobu jego urzeczywistnienia w praktyce życia małżeńskiego. Ujawniają się w tym kontekście zasadniczo odmiennie jakości osiągnięcia założonego celu, utożsamiane z:

- wspólnym dążeniem małżonków do rodzicielstwa adopcyjnego poprzez jawnie wyrażaną wolę adopcji dziecka;
- wspólnym dążeniem małżonków do rodzicielstwa w odbiorze społecznym biologicznego, poprzez tworzenie złudzenia ciąży i porodu dziecka w celu ukrycia faktu jego adopcji, zrealizowanej zgodnie z prawem;
- wspólnym dążeniem małżonków do rodzicielstwa w odbiorze społecznym biologicznego, poprzez tworzenie złudzenia ciąży i porodu w celu ukrycia faktu nieformalnej adopcji dziecka, zrealizowanej z naruszeniem prawa;
- wspólnie deklarowaną rezygnacją z aktywnego dążenia do rodzicielstwa adopcyjnego i biologicznego, w znaczeniu braku zgody na poddanie się procedurze w ośrodkach adopcyjnych lub terapii medycznej skierowanej na zwiększenie szans efektywnej prokreacji, z jednoczesną deklaracją małżonków gotowości do rodzicielstwa biologicznego w znaczeniu niesty mulowanego medycznie oczekiwania na poczęcie dziecka;
- jednostronnie deklarowaną gotowością do rodzicielstwa przez jednego z małżonków przy jej braku ze strony drugiego z małżonków, co w znaczeniu wspólnoty małżeńskiej blokuje możliwość rzeczywistego dążenia do rodzicielstwa biologicznego lub adopcyjnego.

Odmienne jakości myślenia o rodzicielstwie i sposobach jego osiągnięcia są uytuowane na różnych biegunach odniesienia się do drugiego człowieka. Znaczenie tej biegunowości jest łączone z napięciem na płaszczyźnie osobowej między jego podmiotowym a przedmiotowym charakterem, który często w sposób nieuświadomiony jest przenoszony na antycypowaną relację rodzicielską. Napięcie to jest więc zasadnicze dla rozumienia rodzicielstwa. W ujęciu podmiotowym małżonkowie wychodzą ku dziecku jako osobie współkreującej przestrzeń wzajemnie doświadczanej obecności. Nie ustają w próbach nieograniczającego jego podmiotowej wolności towarzyszenia mu i wspierania w procesie integralnego rozwoju. W ujęciu przedmiotowym małżonkowie wprowadzają dziecko do swojego świata, zobowiązując je do respektowania ustalonych w nim reguł i zasad. Gotowość do akceptacji dziecka, a także kierowania się jego dobrem w praktyce życia codziennego jest warunkowana spełnieniem określonych ich oczekiwań.

W tym kontekście niezamierzona bezdzietność jest doświadczeniem, którego przeżycie zmienia sposób postrzegania i wartościowania rodzicielstwa. Jednakże charakter tej zmiany, rozciągającej się na kontinuum różnych sposobów jego rozumienia i przypisywanych mu znaczeń, jest wewnętrznie złożony i niejednorodny. Wiąże się to ze spontanicznym i nieprzewidywalnym charakterem własnej odpowiedzi małżonków, którzy znajdując się w sytuacji granicznej, mają świadomość konieczności rozstrzygnięcia podstawowego dla nich dylematu.

Odpowiedzi te wyrażają odrębne jakości rozumienia rodzicielstwa i wizji jego praktycznej realizacji i ujawniają się na różnych poziomach rozstrzygnięcia przez

oboje małżonków. Główny poziom rozstrzygnięcia wyraża się, jak już podkreślono, w napięciu między potwierdzeniem ważności rodzicielstwa i dążeniem małżonków do realizacji tego celu a uznaniem jego znaczenia za nieistotne na tle innych ich priorytetów życiowych i rezygnacją z dążenia do realizacji tego celu. Dalsze poziomy rozstrzygnięcia dotyczą tych małżonków, którzy potwierdzili ważność rodzicielstwa. Wówczas mają oni świadomość konieczności ponownego odniesienia się do wartości rodzicielstwa uwzględniającego doświadczenie niezamierzonej bezdzietności. Ujawnia się w tym kontekście różnica między rozumieniem rodzicielstwa, utożsamianego wyłącznie z przestrzenią aktywności prokreacyjnej człowieka a szerszym jego rozumieniem, łączonym z duchowym zrodzeniem z siebie człowieka. Różnica ta wiąże się, z jednej strony, z eksponowaniem biologicznego wymiaru rodzicielstwa jako tego, w którym rozgrywa się cała rzeczywistość rodzicielstwa, a z drugiej strony, z eksponowaniem noologicznego wymiaru rodzicielstwa, zakładającego integralność i jedność bio-psycho-duchową człowieka (integralną koncepcję człowieka podejmowali w swych pracach m.in. Wojtyła, 1961, 1975, 2000, 2003; Krąpiec 1996, 2001, 2005; Bartnik, 2008; Chudy, 2009a; Tarnowski, 2007; Frankl, 1998, 2010; Popielski, 1996a, 1996d) oraz jej pedagogiczne znaczenie (zob. m.in. Kunowski, 1997; Nowak, 2001, 2004a, 2004b; Kostkiewicz, 2011, 2013; Folkierska, 2005a; Śliwerski, 2011; Olbrycht, 2000a; Kornas-Biela, 2009, 2007b; Kiereś, 2016; Horowski, 2015; Starnawski, 2012; Wajsprych, 2008; Cyrańska, 2005), która wskazuje na wielowymiarowy charakter tej rzeczywistości. Gotowość do adopcji dziecka ujawnia kolejne napięcie rozpoznawane w sposobie wartościowania obu form rodzicielstwa: biologicznego i adopcyjnego. Chodzi o napięcie między odniesieniem się do rodzicielstwa adopcyjnego jako mniej wartościowego od rodzicielstwa biologicznego, tzw. mniejszego zła, a uznaniem rodzicielstwa adopcyjnego za równoważące w stosunku do rodzicielstwa biologicznego. Wówczas obie formy rodzicielstwa są traktowane jako przestrzeń spotkania rodzica z dzieckiem, która umożliwia mu stawanie się i spełnienie w rodzicielstwie.

Rodzicielstwo adopcyjne wyłania się na ostatnim poziomie wspomnianej struktury rozstrzygnięcia małżonków. Nie wiąże się już z pytaniem: *Czy się zdecydować na bycie rodzicem adopcyjnym?*, lecz z innym: *Jak wartościować własne rodzicielstwo, będąc rodzicem adopcyjnym?* Pozorna subtelność drugiego pytania ma zasadnicze znaczenie dla rozumienia istoty rodzicielstwa adopcyjnego oraz mentalnej gotowości małżonków do realizacji tej formy rodzicielstwa. Rozumienie adopcji dziecka i rodzicielstwa adopcyjnego jako nie w pełni wartościowego w stosunku do rodzicielstwa biologicznego jest zasadnicze dla odniesienia się małżonków do osoby dziecka adoptowanego, gotowości do jego bezwarunkowej akceptacji i pokochania go, ale też w odniesieniu się do samych siebie jako rodziców adopcyjnych. Deprecjonowanie tej formy rodzicielstwa, niezależnie od deklarowanej woli bycia rodzicem adopcyjnym, stygmatyzuje ją. Stwarza bowiem bariery emocjonalne i mentalne uniemożliwiające małżonkom dostrzeżenie w byciu rodzicem adopcyjnym istoty rodzicielstwa i pełne otwarcie się na tę wielowymiarową rzeczywistość. Deprecjonowanie tej formy rodzicielstwa wiąże się z ryzykiem przypisywania mu funkcji kompensującej niepowodzenie prokreacyjne.

Tym samym w dłuższej perspektywie czasowej jawi się jako istotna przeszkoda w aktywnym stawianiu się i spełnianiu w rodzicielstwie.

Z kolei uznanie rodzicielstwa adopcyjnego za równoważnościowe w stosunku do rodzicielstwa biologicznego kształtuje jakościowo odmienny do niego stosunek małżonków. Równoważnościowość obu rzeczywistości rodzicielstwa, nie zamazując ich specyfiki, zakłada tę samą jakość rzeczywistości rodzicielskiej, która nie wiąże się z wymienionymi wcześniej rodzajami ryzyka doświadczenia niepowodzenia rodzicielskiego. Bazuje na pełnym, bezwarunkowo akceptującym otwarciu się małżonków na osobę dziecka, wykluczającym w swej istocie możliwość relatywizującego wartościowania tej formy rodzicielstwa. Wówczas nie jest ono powodem do zakłopotania, czy tym bardziej do wstydu, ani też nie jest powodem do szczególnej dumy czy publicznego celebrowania faktu adopcji dziecka. Podkreślanie równoważnościowego charakteru tej formy rodzicielstwa wskazuje na jej odrębność wobec rodzicielstwa biologicznego, która nie ma jednak charakteru wykluczającego i zakłada możliwość ich harmonijnego współwystępowania w obrębie jednej wspólnoty rodzinnej.

Rodzicielstwo adopcyjne stanowi zatem wyzwanie i zarazem szansę dla małżonków doświadczających niezamierzonej bezdzietności. Wyzwanie w znaczeniu osiągnięcia gotowości do adopcji dziecka i rodzicielstwa adopcyjnego na drodze osobowej autokreacji małżonków. Ogniskuje się ono wokół podjęcia wysiłku autokreacji wyrażającej się w ich wewnętrznej przemianie, wrażliwości na drugiego człowieka, dostrzeganiu w dziecku podmiotu osobowego, otwarciu się na egzystencjalny kontekst rodzicielstwa. W tym znaczeniu autokreacja jako nieustanne przekraczanie siebie, własnych ograniczeń, obaw i lęków przybliży małżonków do osiągnięcia gotowości do podjęcia trudów rodzicielstwa adopcyjnego. W podjęciu tego zadania upatruje się szansę stawiania się i spełnienia w rodzicielstwie. Zaangażowanie się małżonków w osobową autokreację uzdalnia ich do autentycznego uznania rodzicielstwa adopcyjnego za równoważnościowe w stosunku do rodzicielstwa biologicznego. A więc wiąże się ze zmianą myślenia o rodzicielstwie adopcyjnym, które już nie jest postrzegane w kategoriach tak zwanego mniejszego zła, lecz wiąże się z dostrzeganiem w nim po prostu dobra.

Warto zaznaczyć, że taka mentalna przemiana małżonków otwierająca ich na rodzicielstwo adopcyjne dokonuje się w przestrzeni społeczno-kulturowych realiów ich życia. Mają one niemałe znaczenie dla sposobu odniesienia się małżonków do rodzicielstwa adopcyjnego i jego wartościowania. Różnice wynikające z odmiennych tradycji, zwyczajów, norm kulturowych, a także współczesnych procesów modyfikujących modele życia partnerskiego, małżeńskiego i rodzinnego przekładają się na model rodzicielstwa i pożądanych sposobów jego realizacji. Specyfika odniesienia się do rodzicielstwa adopcyjnego i inicjującego go aktu adopcji dziecka jest w dużej mierze zależna od dominującej w danym środowisku społecznym wrażliwości na wartości przypisywane życiu ludzkiemu, godności człowieka i charakterowi jego obecności w przestrzeni wspólnoty rodzinnej (zob. Bowie, 2004). Na stosunek do tej formy rodzicielstwa składa się więc złożone kontinuum oczekiwanych postaw i zachowań będących wyrazem modelowanej społecznie wizji rodziny i rodzicielstwa. Jej upowszechnianie i utrwalanie w dużej mierze dokonuje

się w przestrzeni współczesnych mediów (zob. Ładyżyński, 2009b, 141–211). Tym samym społeczny dyskurs może kształtować pozytywną aurę wokół rodzicielstwa adopcyjnego i sprzyjać przełamywaniu oporów do zachowania jawności adopcji dziecka lub wiązać się z przesadnym dowartościowywaniem faktu adopcji i nadawaniem w środowisku społecznym rozgłosu osobom adoptującym dziecko. Może też deprecjonować wartość rodzicielstwa adopcyjnego poprzez przypisywanie mu jedynie waloru pełnienia opieki zastępczej i oczekiwanie podtrzymywania stałej relacji z rodzicami biologicznymi lub wzbudzanie poczucia społecznego naznaczenia i niskiej wartości osób doświadczających niezamierzonej bezdzietności, skłaniając je do ukrywania faktu adopcji bądź też rezygnacji ze spełnienia się w rodzicielstwie (zob. Kirk, 1964, 92–101; Kirk, McDaniel, 1984, 75–84; McRoy, Grotevant, 1988, 119–132; Hoelgaard, 1998, 202–241; Grotevant, 2001, 45–65; Wrobel et al., 2003, 57–67; Ładyżyński, 2003, 109–128; Bowie, red., 2004, 9–10; Lee et al., 2006, 571–580; Gutowska, 2006, 7–27; 2008, 69–77; Grotevant, McRoy, 2010, 168–186). Rodzi się jednak przeświadczenie, że bardziej podstawowym aspektem rodzicielstwa adopcyjnego, przewyższającym pod względem doniosłości egzystencjalnej warstwę społeczną i kulturową, jest osobowa relacja rodzica i dziecka. Rozpatrywanie rodzicielstwa adopcyjnego w perspektywie pedagogicznej i antropologii filozoficznej (Nowak, 2006, 149–153; 2012, 53–62; 2005, 134–144; Kunowski, 1997, 97–102; Kostkiewicz, 2013, 461–466) pozwala na rozpoznanie autentycznego, nieprzesłoniętego wpływami środowiskowymi, osobistego samookreślenia małżonków wobec wartości rodzicielstwa adopcyjnego. Odsłania bowiem przestrzeń osobistego zwrócenia się małżonków ku dziecku, w której to ostatecznie oni – niezależnie od całokształtu uwarunkowań i wpływów zewnętrznych – ujawniają swój stosunek do niego i w tym kontekście dokonują wyboru koncepcji własnego rodzicielstwa. Wybór ten zakłada nie tylko przyjęcie lub odrzucenie możliwości bycia i stawania się rodzicem adopcyjnym, ale też samookreślenie jakości własnego rodzicielstwa adopcyjnego. Doniosłe znaczenie ma zatem ich samookreślenie się. Może bowiem wiązać się ono z afirmacją osoby dziecka, wyrażającą się w bezwarunkowym przyjęciu go do siebie i obdarzeniu miłością rodzicielską, jak też z warunkową jego akceptacją, odciskającą swoje piętno na zdolności do kształtowania relacji rodzicielskiej i wzbudzania w sobie miłości do dziecka. Specyfika zwrócenia się małżonków ku dziecku odsłania to, co fundamentalne dla rodzicielstwa adopcyjnego. Niezależnie od zewnętrznych uwarunkowań i wpływów, ostatecznie to właśnie małżonkowie są odpowiedzialni za charakter i jakość kształtowanej relacji rodzicielskiej i rodzicielstwa adopcyjnego. Powodzenie adopcji dziecka lub też jej porażka jest w głównej mierze pochodną ich gotowości do bezwarunkowego lub warunkowego otwarcia się na osobę dziecka, a w tym kontekście do bycia jego rodzicem. Wychodząc z takiego założenia, można dojść do wniosku, że przyjęcie perspektywy antropologii filozoficznej odsłania o wiele bardziej subtelne i zarazem uniwersalne aspekty rodzicielstwa adopcyjnego. Wszak, cytując Geralda Gutka,

warunkiem dążenia do autentyczności jest świadomość osobistej odpowiedzialności związanej z dokonywaniem wyborów, poszukiwaniem nowych rozwiązań i podejmowaniem decyzji. W tym dążeniu człowiek jest zdany tylko na siebie (por. Gutek, 2003, 118).

Wspomniany dylemat, dotyczący sposobu wartościowania rodzicielstwa adopcyjnego w świetle rodzicielstwa biologicznego, prowadzi małżonków do różnicowanych, a nawet przeciwstawnych rozstrzygnięć. Symptomatyczne jest bowiem szerokie spektrum odmiennych jakości utożsamianych z tymi dwiema formami rodzicielstwa. Rzuca ono światło na życiowe wybory małżonków bezdzietnych znajdujących się w sytuacji granicznej. Wydaje się, że w całościowo ujmowanej ich osobowej autokreacji można uchwycić istotę osiągnięcia gotowości do rodzicielstwa adopcyjnego rozpatrywanego jako rzeczywistość wielowymiarowa (por. Ładyżyński, 2009b, 127–137). Złożone ujmowanie autokreacji ogniskuje różne perspektywy myślenia małżonków o samych sobie (pragnieniu bycia rodzicami, miłości rodzicielskiej, rozumieniu rodzicielstwa), o drugim człowieku (jego pragnieniach i oczekiwaniach, powinnościach i zobowiązaniach wobec niego, podmiotowym i osobowym charakterze jego egzystencji) oraz o jakości kształtowanej z nim relacji (możliwości autentycznego z nim spotkania, gotowości do zobaczenia w nim własnego dziecka – syna/córki). Autokreacja jest przestrzenią wewnętrznego zmagania się małżonków, utożsamianego z przekraczaniem własnych ograniczeń i słabości blokujących im bycie rodzicami oraz poszukiwaniem nowych dróg umożliwiających realizację tego dążenia, i zarazem przestrzenią ich wychodzenia na zewnątrz, poza siebie, ku drugiemu człowiekowi (osobie dziecka). Autokreacja małżonków dotyka w pewnym sensie tajemnicy ich istnienia, wyraża się w nieprzewidywalności kierunku drogi ich życia, wytyczanego mocą ich osobistych wyborów i czynów, a także niedających się u początku tej drogi określić efektów ich osobotwórczego stawania się.

Interesujący jest w tym kontekście charakter związku autokreacji z rodzicielstwem adopcyjnym uwzględniony w tytule przedłożonej czytelnikowi książki. Z jednej strony autokreacja jest kategorią pojęciową szerszą od rodzicielstwa, obejmuje różne obszary aktywności życiowej człowieka wykraczające poza rzeczywistość bycia rodzicem. W żaden sposób nie musi wiązać się z rodzicielstwem. Z drugiej strony autokreacja jest konieczna do tego, by zaistniała gotowość małżonków do rodzicielstwa adopcyjnego. Takie rozumienie obu kategorii odsłania relację zachodzącą między nimi, która wskazuje na to, że bez autokreacji nie wydaje się możliwe świadome i dojrzałe rodzicielstwo adopcyjne ani tym bardziej egzystencjalne spełnienie się w tej formie rodzicielstwa. W praktyce życia codziennego obie rzeczywistości współlistnieją i przenikają się wzajemnie. Jednocześnie suponują niezamierzony charakter bezdzietności małżonków. Obie bowiem odwołują się do momentu wolitywnego, w którym małżonkowie wyrażają wolę zmiany własnej sytuacji życiowej – z bycia małżeństwem bezdzietnym na rzecz doświadczenia *dzietności* w przestrzeni wspólnoty rodzinnej. Autokreacja jako intencjonalne przekraczanie siebie ku osiągnięciu gotowości do rodzicielstwa adopcyjnego, a tym bardziej rodzicielstwo jako rzeczywistość trwania i ciągłego rozwijania relacji z dzieckiem, z założeń dotyczących małżonków, których doświadczenie bezdzietności nie jest następstwem ich świadomego wyboru, lecz trudnego do przewidzenia zrządzenia losu sprzecznego z ich wolą realizowania się w rodzicielstwie. Autokreacja do rodzicielstwa adopcyjnego podkreśla zatem znaczenie intencjonalnego rozstrzygnięcia i działania małżonków, które jak podkreśla Alina Wróbel, ma charakter pedagogiczny (Wróbel, 2014, 233–250).

Takie rozumienie rodzicielstwa adopcyjnego, odsłaniające wielowymiarowość ludzkiej egzystencji i jego ścisły związek z autokreacją, leży u podstaw sformułowania tytułu przedłożonej czytelnikowi książki. Specyfika rodzicielstwa adopcyjnego polega na tym, że zainicjowane intencjonalnym rozstrzygnięciem małżonków: *chcę być rodzicem adopcyjnym*, rozpoczyna się ono jeszcze na etapie *preparentalnym*. Drugą jego odsłoną jest etap *parentalny* inicjowany rozstrzygnięciem: *chcę być rodzicem adopcyjnym tego człowieka*. Zasadnicza różnica ujawnia się w tym, że na etapie *preparentalnym* autokreacja do rodzicielstwa wiąże się z antycypacją relacji rodzicielskiej z nieznanym jeszcze dzieckiem, a na etapie *parentalnym* z autokreacją realizowaną w perspektywie już istniejącej relacji z konkretnym dzieckiem. Centralny jest w tym kontekście moment wolitywny. Owo *chcę być rodzicem adopcyjnym* wyzwala aktywność autokreacyjną małżonków bezdzietnych, która otwiera ich na możliwość innej formy rodzicielstwa i orientuje na duchowe stawanie się rodzicem, pomimo że formalnie ich sytuacja rodzinna nie uległa zmianie. Autokreacja do rodzicielstwa adopcyjnego na etapie *preparentalnym* wiąże się więc z trudną emocjonalnie, mentalnie i moralnie sytuacją *egzystencjalnego zawieszenia* małżonków bezdzietnych. Podejmują oni wysiłek wzbudzenia w sobie afirmatywnego stosunku do rodzicielstwa adopcyjnego w zupełnym oderwaniu od losów życiowych dziecka, o którego istnieniu nie wiedzą jeszcze zupełnie nic. W tym znaczeniu autokreacja do rodzicielstwa obejmuje czas rekonstruowania koncepcji własnego rodzicielstwa na długo przed możliwością uzyskania pierwszych informacji na temat osoby dziecka osieroczonego, pierwszych z nim kontaktów, wzajemnego poznawania się w okresie pieczy zastępczej i budowania z nim relacji rodzicielskiej w przestrzeni własnej wspólnoty rodzinnej. Niejako naturalną konsekwencją dojrzałego odniesienia się małżonków do własnego stawania się w rodzicielstwie jest angażowanie się w osobową autokreację na etapie *parentalnym*. Symbolizuje ona wówczas ciągłą autoformację i samodoskonalenie się małżonków w byciu rodzicami konkretnego dziecka w kolejnych stadiach jego rozwoju i usamodzielniania się.

W niniejszym opracowaniu skoncentrowano się na antropologicznych przesłankach refleksji pedagogicznej, stawiających w centrum człowieka jako osobę świadomą swej niezbywalnej i nieredukowalnej godności, a także sprawczości pozwalającej na świadome, rozumne i odpowiedzialne kierowanie własnymi wyborami i czynami mającymi istotne znaczenie egzystencjalne (zob. Kostkiewicz, 1998, 106–141; Olbrycht, 1994, 145–149; 2000b, 45–50; Gałkowski, 2016, 146–149; 2003, 192–195). Zasygnalizowane rozumienie rodzicielstwa, w tym rodzicielstwa adopcyjnego, oraz autokreacji do rodzicielstwa adopcyjnego wiąże się z postawieniem w centrum rozważań człowieka – tak dziecka, jak i małżonków – doświadczonego konkretnej sytuacji życiowej (egzystencjalnej), której graniczny charakter, z jednej strony, unieważnia jego dotychczasowe plany, cele i dążenia, a z drugiej strony, stawia go przed koniecznością wyboru rozstrzygającego kwestię rodzicielstwa w przestrzeni wspólnoty małżeńskiej. Przyjęcie pedagogicznej perspektywy antropologii filozoficznej (Nowak, 2010a, 47–49) w rozpatrywaniu rodzicielstwa adopcyjnego odsłania duchową (noetyczną) naturę człowieka jako osoby ludzkiej wychodzącego naprzeciw drugiemu człowiekowi, czego wyrazem

jest inicjowanie przez małżonków bezdzielnego osobowego charakteru relacji rodzicielskiej z dzieckiem. W tym kontekście istotną staje się wewnętrzna gotowość do zwrócenia się ku drugiemu człowiekowi jako osobie i doświadczania jego obecności w przestrzeni międzyosobowego spotkania.

Przyjęcie perspektywy antropologicznej w rozpatrywaniu rodzicielstwa sytuuje je w kręgu wartości osoby, które z jednej strony przysługują osobie ludzkiej, a z drugiej strony ich realizacja wiąże się z uchwyceniem ich etycznego charakteru w konkretnych sytuacjach życiowych nacechowanych niezamierzoną bezdzielnością małżonków i bezrodzinnością dziecka. Perspektywa antropologiczna odsłania więc wielowymiarową rzeczywistość rodzicielstwa, w centrum której znajduje się człowiek jako osoba (por. Opozda, 2012b, 20–30). Dynamizm natury ludzkiej nadaje autokreacji do rodzicielstwa adopcyjnego walor pedagogiczny. Wiąże się zarówno z aspektem osobowej formacji (samowychowania) małżonków, którzy na podłożu zreflektowania biograficznego i agatologicznego dostrzegają sens własnego życiowego wyzwania, jak i z aspektem wychowawczo-opiekuńczym, utożsamianym z pragnieniem stworzenia dziecku środowiska rodzinnego i otoczenia go dbałością i troską wychowawczą o wielostronny rozwój. Przy czym postawienie w centrum rodzicielstwa człowieka jako osoby zobowiązuje małżonków do wzbudzenia w sobie autentycznego szacunku „dla indywidualnego istnienia dziecka i jego samoistnej wartości jako osoby ludzkiej” (Rembierz, 2016b, 153). Wydaje się, że w tym należy poszukiwać duchowego rezerwuaru autokreacji małżonków, w której – jeśli ma ona miejsce – tkwi siła uzdalniająca ich do egzystencjalnego, moralnego, a przede wszystkim powinnościowego – przywołując kategorię Sørensa Kierkegaarda – zwrócenia się ku drugiemu (dziecku) w miłości. Wówczas różnice wynikające z odmiennych tradycji, zwyczajów i norm kulturowych są wtórnym aspektem tego zwrócenia się rodzica ku dziecku.

Takie wieloaspektowe i wielowymiarowe ujęcie zarówno rodzicielstwa adopcyjnego, jak i autokreacji małżonków do rodzicielstwa adopcyjnego ma w istocie charakter pedagogiczny. Wymowna jest w tym kontekście konstatacja Marka Rembierza:

Jeśli wnikliwie i konsekwentnie rozpatruje się wielowymiarową problematykę antropologiczną oraz etyczną (aksjologiczną) (...) i pozostaje wiernym złożonej rzeczywistości ludzkiej egzystencji oraz jej dynamice, to zarazem – jakby z natury rzeczy – wchodzi się w obszar zagadnień i dyskusji antropologiczno-pedagogicznych oraz roztrząsa się kwestie z zakresu teorii wychowania (*Ibidem*, 136).

Myśl tę rozwija Marian Nowak, wychodząc od podstawowego w rozumieniu antropologicznym ustalenia, że „źródłem wiedzy o człowieku jest bezpośredni kontakt poznawczy człowieka z sobą, odbywający się niejako ze współistniejącym z nim światem”, w którym dokonuje się odkrywanie samego siebie i wybór siebie, swoistej prawdy o sobie (Nowak, 2006, 149; por. Wojtyła, 2000, 169–173). Człowiek jest więc sam dla siebie tajemnicą, której w pełni nie jest w stanie rozpoznać. Staje bowiem w obliczu samego siebie jako podmiot poszukujący „siebie w swej dogłębnej istocie” i doświadczający osobowej formacji na drodze swojego pielgrzymowania (Nowak, 2012, 54; por. Wielecki, 2003, 198–199). Jednocześnie jest podmiotem zdolnym do myślenia o swoim istnieniu, otwartym na innych i na

świat, co więcej, samopotwierdzającym się w sytuacji spotkania z drugim człowiekiem (Nowak, 2012, 59). To dialektyczne przenikanie się obu perspektyw, pierwszej – utożsamianej z klasycznym humanizmem, i drugiej – z egzystencjalizmem, jest właśnie źródłem działania wychowawczego człowieka, podejmowanego wobec samego siebie (rodzica, wychowawcy) i wobec drugiego/innych (dziecka, wychowanka) (*Ibidem*, 61). W tym znaczeniu źródło wielowymiarowości rzeczywistości wychowania tkwi w samym człowieku – tak wychowawcy, jak i wychowanku – oraz w ich wzajemnym odniesieniu się do siebie. Zdaniem tego autora:

mówić o wychowaniu oznacza mówić o wszystkim, ponieważ to, jaki jest człowiek w procesie wychowania, łączy w sobie wszelkie inne fakty i doświadczenia; dlatego też w badaniach pedagogicznych zorientowanych humanistycznie wskazana jest perspektywa wielowymiarowości (Nowak, 2006, 166).

Podjęte w niniejszej pracy rozważania wokół szerokiej perspektywy rozumienia rodzicielstwa korespondują z wieloaspektową perspektywą rozumienia rodziny. Stanisław Kawula, uzasadniając potrzebę subdyscyplinarnego wyodrębnienia pedagogiki rodziny, wskazuje na rodzinę jako rzeczywistość o wyraźnym multidyscyplinarnym zabarwieniu. Przywołuje argument, iż to właśnie pedagogika rodziny przyczynia się, z jednej strony, do pełniejszego rozumienia zjawisk o złożonej, wieloaspektowej naturze, a z drugiej strony, do ich intencjonalnego kreowania. Jednym z głównych obszarów zainteresowań badawczych jest, w myśl wspomnianego autora, jakość funkcjonowania życia małżeńsko-rodzinnego (Kawula, 2014, 18–19; 2006, 29–34; por. Wójcik, 1996, 19–24; 1997, 90–91; Janke, 2004, 65–67; Tchorzewski, 2006, 29–34; Ładyżyński, 2012, 120–121; Kułaczkowski, 2009, 88–89; Maj, 2012, 144–149; Wąsiński, 2015b, 27–44).

Wielowymiarowy charakter rzeczywistości rodzicielstwa wpisuje się zakresowo w szeroko nakreślone ramy przedmiotu zainteresowań pedagogiki rodziny, ale też poza te ramy wykracza. Zwraca na to uwagę Zbigniew Tyszka, który rozpatrując możliwości współpracy socjologii rodziny z pedagogiką rodziny, a także andragogiką, wskazuje między innymi na pole badawcze określane jako „wspomaganie autokreacji małżonków i małżeńskiej koegzystencji w okresie postparentalnym” (Tyszka, 1998, 83; por. Radziewicz-Winnicki, 2016, 8). Problematyka autokreacji małżonków do rodzicielstwa wpisuje się zatem w zakres przedmiotu zainteresowań pedagogiki rodziny. Jednakże jej złożony, wieloaspektowy charakter skłania do jej rozpatrywania w szerszym ujęciu, obejmującym perspektywę biograficzną, agatologiczną, aksjologiczną, egzystencjalną oraz personalistyczną. Wydaje się, że uzasadnienie takiego stanowiska jest zbieżne z argumentacją Mariana Nowaka dotyczącą potrzeby humanistycznego zorientowania teorii wychowania. Autor ten podkreśla, że rozpatrywanie rzeczywistości wychowania w kontekście całościowej, nieredukcyjnej koncepcji człowieka domaga się jej integrowania z „kontekstem antropologicznym, filozoficznym i aksjologicznym” (Nowak, 2008, 56; por. Idem, 2010a, 46–49; 2006, 148–149; 2004a, 239–241; Kiereś, 2010, 95–101; Horowski, 2015, 201–208, 281–287; Rembierz, 2016b, 136–138). Kierując się taką logiką rozumowania, można dojść do wniosku, że wymienione konteksty również ogniskują się w wieloaspektowo ujmowanej rzeczywistości rodzicielstwa, w której zachodzą procesy osobowej autokreacji. W perspektywie

pedagogicznej przedmiotowa problematyka wymaga zatem wielokontekstowego spojrzenia na pograniczu pedagogiki rodziny, aksjologii wychowania, pedagogiki personalistycznej, andragogiki, a także pedagogii agatologicznej.

Należy podkreślić, że zagadnienia związane z adopcją dziecka, rodziną adopcyjną i rodzicielstwem adopcyjnym są podejmowane w literaturze pedagogicznej, psychologicznej, prawnej i socjologicznej. To, co w niniejszym opracowaniu świadczy o oryginalności ujęcia problematyki rodzicielstwa adopcyjnego małżonków doświadczających niezamierzonej bezdzietności, wiąże się w perspektywie pedagogicznej z:

- powiązaniem rodzicielstwa adopcyjnego z autokreacją małżonków do tej formy rodzicielstwa, rozpoznawaną zarówno na etapie preparentalnym, jak i parentalnym. Autokreacja małżonków jest procesem otwierania się na myślenie o rodzicielstwie adopcyjnym, odnajdywania w sobie zdolności do zwrócenia się ku pozbawionemu rodziny dziecku jako własnemu dziecku, wzbudzania w sobie woli bycia rodzicem adopcyjnym, wreszcie podejmowania trudu autentycznej pracy nad sobą w przełamywaniu wewnętrznych, interpersonalnych i środowiskowych barier oraz ograniczeń, która warunkuje gotowość do budowania z nim relacji rodzicielskiej;
- niszowym charakterem takiego ujmowania problematyki rodzicielstwa adopcyjnego, niewystępującym w literaturze naukowej zarówno pedagogicznej, jak i innych dziedzin nauk społecznych i humanistycznych. Nie podejmuje się w niej analizy przeżyć małżonków związanych z doświadczeniem niepłodności i niezamierzonej bezdzietności, a także adopcji dziecka oraz jego przyjęcia w środowisku rodzinnym, sąsiedzkim i różnych kręgach przyjacielsko-zawodowych. Co więcej, nie podejmuje się również analizy prawnych, społecznych, kulturowych i instytucjonalnych aspektów adopcji dziecka, rodziny adopcyjnej, a także psychologicznych i opiekuńczo-wychowawczych aspektów funkcjonowania zarówno małżonków w roli rodziców adopcyjnych, jak i adoptowanego dziecka w środowisku rodzinnym, szkolnym i rówieśniczym;
- sformułowaniem własnej koncepcji autokreacji w ujęciu całościowym oraz autokreacji małżonków do rodzicielstwa adopcyjnego rozpatrywanego w dwóch zasadniczych aspektach: rodzicielstwa adopcyjnego jako rzeczywistości wielowymiarowej oraz rodzicielstwa adopcyjnego jako wyzwania osobowej autokreacji małżonków doświadczających niezamierzonej bezdzietności.

Zamysł koncepcji pracy nie obejmuje zatem refleksji nad eksplorowanymi w ostatniej dekadzie obszarami badawczymi utożsamianymi w literaturze naukowej z:

- psychospołecznymi, kulturowymi i prawnymi aspektami adopcji dziecka i rodzicielstwa zastępczego (zob. m.in. Wąsiński, 2005; Ładyżyński, 2009b; Ładyżyński, 2000; Milewska, 2003; Bleszyński, 2005; Bartnikowska, Ćwirynkało, 2013; Kalus, 2003, 2009; Jarmołowska, 2007; Gutowska, 2008; Matyjas, 2003; Bielecka, 2013; Kozdrowicz, 2013; Kwiecień, 2004;

- Kownacka, 2013; Bagan-Kurluta, 2009; Kolankiewicz, Zielińska, 2013; Kuszczuk, 2012; Gray, 2010; Flak, 2013; Węgierski, 2006; Badora, 2006; Żukiewicz, 2010; Kwaśniewska, Zozula, 2009; Zozula, 2008; 2013; Łuczynski, 2008);
- psychospołecznymi i medycznymi aspektami doświadczenia niepłodności biologicznej, macierzyństwa i ojcostwa (zob. m.in. Póttawska, 2000; Brągiel, Górnicka, 2012, 2014; Kalus, 2002, 2014; Bidzan, 2010; Pawelec, Pabian, 2012; Fijałkowski, 2000; Lichtenberg-Kokoszka, Janiuk, Dierżanowski, 2009);
 - społeczno-kulturowymi ramami modelu współczesnej rodziny, w tym rodziny adopcyjnej (zob. m.in. Ziemska, 2001; Tyszka, 2003, 2004; Świątkiewicz, 1994, 2005, 2009b; Adamski, 1984, 1987, 2002; Dyczewski, 2003, 2007; Kukołowicz, 1984, 1989; Radziewicz-Winnicki, 2016; Świątkiewicz-Mośny, 2011; Kryczka, 1997; Szlendak, 2011; Slany, 2002, 2013; Ostrouch-Kamińska, 2011; Kwak, 2005; Dolińska, 2014; Mariański, 2012; Jurczyk-Romanowska, Piwowarczyk, 2016; Szymanowska, 2014; Makięto-Jarża, 2008; Liberska, Malina, 2011; Muszyński, Sikora, 2008; Kotlarska-Michalska, 2012; Ciczowska-Giedziun, Kantowicz, 2010; Garbula, Zakrzewska, Sawczuk, 2013).

W świetle powyższego przedmiot zainteresowań związany z wielowymiarowym charakterem rodzicielstwa adopcyjnego rozpatrywanym w kontekście autokreacji małżonków doświadczających niezamierzonej bezdzietności jawi się jako oryginalny i interesujący poznawczo obszar badawczy. Sposób jego opracowania w niniejszej książce ma charakter analizy teoretycznej.

Podstawowy problem badawczy wyraża się w pytaniu: *Jaką rolę odgrywa autokreacja małżonków bezdzietnych w dążeniu do spełnienia się w rodzicielstwie adopcyjnym?* Uszczegółowienie tego problemu badawczego znajduje swój wyraz w następujących pytaniach:

- Jakie rozumienie autokreacji rozpoznawane w perspektywie pedagogiczno-antropologicznej wyraża sens otwarcia się na rodzicielstwo jako przestrzeń osobowego spotkania?
- W czym wyraża się złożony, wielowymiarowy charakter rodzicielstwa rozpatrywanego w kontekście rodzicielstwa adopcyjnego i biologicznego?
- Jakie aspekty aktywności autokreacyjnej małżonków bezdzietnych są istotne w świetle wielowymiarowego rodzicielstwa adopcyjnego?

Rodzicielstwo adopcyjne wiąże się z jednym z najbardziej doniosłych egzystencjalnie wyzwań, przed którymi stają małżonkowie doświadczający niezamierzonej bezdzietności. Podjęcie tego wyzwania jest możliwe na drodze osobowej autokreacji do rodzicielstwa adopcyjnego. Mimo że rodzicielstwo adopcyjne i autokreacja oznaczają dwie odrębne w znaczeniu formalnym rzeczywistości, to jednak realnie obie te rzeczywistości ściśle ze sobą współistnieją. Celem niniejszego opracowania jest więc ukazanie istoty odrębności i zarazem współistnienia obu

tych rzeczywistości oraz ich pedagogicznego znaczenia w dążeniu małżonków do osiągnięcia pełni człowieczeństwa (por. Horowski, 2010, 289–291). Autokreacja jest traktowana jako warunek konieczny do osiągnięcia pełni rodzicielstwa adopcyjnego. Z uwagi jednak na istotne znaczenie autokreacji w egzystencjalnym stawianiu się i spełnianiu małżonków traktowanych jako podmioty osobowe poświęcono jej równie dużo uwagi co rodzicielstwu adopcyjnemu. Z tego też powodu struktura pracy została skonstruowana w taki sposób, by w pierwszym rozdziale poddać wieloaspektowej analizie autokreację, efektem czego jest autorska propozycja jej całościowego ujęcia, uwzględniającego między innymi relację autokreacji i autoformacji (samowychowania). W kolejnych rozdziałach ukazano znaczenie wewnętrznego zmagania się każdego małżonka z samym sobą na drodze autokreacyjnego osiągnięcia duchowej gotowości do rodzicielstwa adopcyjnego. Proces autokreacji do wielowymiarowego rodzicielstwa adopcyjnego obejmuje więc mentalną przemianę małżonków utożsamianą ze zmianą perspektywy rozumienia rodzicielstwa. Jego cechami konstytutywnymi nie są kategorie płodności biologicznej i prokreacji, zapewniające ciągłość genetyczną, lecz kategorie daru z siebie i miłości, doświadczane na podłożu duchowej obecności drugiego człowieka jako osoby ludzkiej. Co więcej, dobrowolne kierowanie się małżonków wartościami przysługującymi osobie ludzkiej umożliwia uchwycenie egzystencjalnej doniosłości rodzicielstwa adopcyjnego, a także wzajemne otwarcie się małżonków na miłość przenikającą wszystkie wymiary relacji rodzicielskiej. Na bazie tych rozważań podjęto również dyskusję wokół wielowymiarowego charakteru rodzicielstwa, zarówno adopcyjnego, jak i biologicznego, rozpatrywanego w kontekście antropologicznym i pedagogicznym.

Rozpatrywanie autokreacji i rodzicielstwa adopcyjnego jako formalnie odrębnych, ale realnie ściśle współlistniejących rzeczywistości ujawnia się niejako w trzech odśłonach. Pierwsza odnosi się do wieloaspektowego charakteru autokreacji człowieka, refleksji wokół jej pedagogicznych przesłanek i znaczenia, oraz autorskiej propozycji całościowego podejścia do autokreacji. Druga jej odśłona obejmuje trzy kolejne rozdziały uporządkowane zgodnie z sekwencją następujących po sobie etapów przeżywania sytuacji granicznej. Składają się na nią: przeżywanie doświadczenia niezamierzonej bezdziejności, transcendowanie biologicznego wymiaru płodności w kontekście osobowego charakteru ludzkiej egzystencji, a także odkrywanie istoty rodzicielstwa adopcyjnego poprzez otwarcie się i uznanie wartości osoby, które konstytuują rzeczywistość rodzicielstwa jako przestrzeń osobowego spotkania rodzica i dziecka. Trzecią odślonę przedmiotowej problematyki stanowi zamykający książkę rozdział piąty, w którym przedstawiono pedagogiczny sens osobowej autokreacji w świetle wielowymiarowego rodzicielstwa adopcyjnego.

W pierwszym rozdziale książki przeprowadzono wieloaspektową analizę różnych konceptualizacji i ujęć interpretatywnych kategorii autokreacji. Ze względu na wielość i różnorodność podejść do autokreacji dostępnych w literaturze naukowej osadzonych w różnych perspektywach myślenia o człowieku podjęto namysł nad tym, co jest dla niej konstytutywne w kilku z nich: egzystencjalnym stawianiu się i samospełnieniu, twórczym myśleniu i rozwoju osobowości, pedagogicznych

aspektach samokształtowania, biograficzności i uczeniu się biograficznym, a także agatologicznej perspektywie (samo)wychowania. Każda z tych perspektyw odsłania w sposób uporządkowany swoistość interdyscyplinarną danego podejścia do aktywności autokreacyjnej człowieka i jej rozumienia. Wielość odniesień do autokreacji, czynionych z punktu widzenia różnych dziedzin i dyscyplin naukowych, dynamizuje refleksję naukową zarówno interdyscyplinarną, jak i wewnątrz-dyscyplinarną. Stanowi więc niewątpliwą wartość poznawczą. Jednakże wnosi również niejednoznaczność do rozumienia tej kategorii pojęciowej, jak i pojęć z nią utożsamianych.

Zobrazowaniem tej wielości odniesień do autokreacji w ramach szeroko rozumianej refleksji o człowieku jest jej pojmowanie jako: samokształcenia i samostwarzania się, utożsamianych z pobudzaniem duchowego stawania się człowieka rozpoznawanego w przestrzeni wychowania (Rowid, 1946, 110, 535); wewnętrznego samostwarzania się czy też samourzeczywistniania się człowieka, które w wychowaniu zachodzi na drodze rozwoju pełni człowieczeństwa (Kunowski, 1973, 1158); uświadomionej osobowej potencjalności człowieka i możliwości kształtowania własnego życia (Tarnowski, 2007, 36); samorealizacji osobowej, odnoszonej do aktualizacji potencjalności na płaszczyźnie poznania, miłości i wolności, a także *samo-tworzenia* osobistej natury poprzez akty decyzyjne podmiotu (Krapiec, 1991, 252; 2002, 134); zamierzonego i niezamierzonego współformowania własnej drogi życiowej i swojego rozwoju (Pietrasiński, 2008, 154); samokreacji, czyli zdolności tworzenia modelu *siebie pożądanego* i jego twórczej realizacji (Obuchowski, 1985, 227); procesu samokształtowania utożsamianego z trudną sztuką tworzenia siebie, a także z samodzielnym kierowaniem sobą i swoim rozwojem, obejmującego samokształcenie i samowychowanie (Dudzikowa, 1985, 27; 1994, 127–129; 2007, 288–293); autokreacji *od – do* jako trzeciej drogi komplementarnie łączącej transgresyjną i transcendentną perspektywę tworzenia własnego *ja* (Andrukowicz, 2001, 201); procesu tworzenia samego siebie, będącego elementem szerszej całości utożsamianej zarazem z intencjonalnie podejmowanymi działaniami twórczymi podmiotu, jak i jego stawaniem się w wymiarze materialnym i duchowym egzystencji (Górniok-Naglik, 2014, 118); szansy budowania tożsamości na drodze uczenia się wewnętrznego (Rutkowiak, 2011, 13–14); osobliwej i osobistej sztuki poznania siebie (Demetrio, 1999, 9–14); biograficznego kreowania życia, opartego na refleksyjności podmiotu (Lalak, 2010, 365); jednego z istotnych obok autoformacji procesów kierowania własnym życiem, współwarunkującym procesy biograficznego uczenia się (Dubas, 2017, 71–81).

Rozważania wokół złożonych aspektów autokreacji prowadzą do sformułowania autorskiej propozycji całościowego podejścia do autokreacji rozumianej jako osobiste, całościowe, intencjonalne projektowanie własnej drogi stawania się podmiotu w swym człowieczeństwie, przeżywanym w horyzoncie agatologicznym i aksjologicznym. W tym znaczeniu efekty autokreacji jako stawania się w swym człowieczeństwie mają charakter osobotwórczy. Autokreacja w podejściu całościowym integruje poszczególne, współwystępujące ze sobą komponenty. W tym kontekście jest ona rozpatrywana w różnych przestrzeniach aktywności

człowieka, utożsamianych z samorealizacją, samotranscendencją, transformacyjnym uczeniem się biograficznym, a także samowychowaniem (autoformacją), ujmowanym na płaszczyźnie kierowania samorozwojem i samokształtowaniem rozpatrywanym na podłożu agatologicznym i aksjologicznym.

Rozdział drugi podejmuje rozważania wokół istoty osobowego charakteru egzystencji człowieka. Mają one kluczowe znaczenie w kontekście analizy głównych kategorii rozpatrywanych w różnych częściach niniejszej pracy, tj. płodności, prokreacji, niezamierzonej bezdzietności, adopcji dziecka, wielowymiarowego charakteru rodzicielstwa adopcyjnego, autokreacji do rodzicielstwa adopcyjnego. Punktem wyjścia do tychże rozważań jest namysł nad istotą płodności człowieka i jego zdolności prokreacyjnej podejmowany w perspektywie osobowej. Przyjęcie osobowej perspektywy ma istotne znaczenie dla konstruowania koncepcji własnego *ja* małżonków, a w konsekwencji gotowości do pełnej samoakceptacji w sytuacji niezamierzonej bezdzietności. Rozdział ten finalnie koncentruje się na analizie lęku i cierpienia egzystencjalnego w różnych ich wymiarach i aspektach, których źródłem jest doświadczenie niepłodności biologicznej małżonków. Zamyśl takiego kontrastowego ujęcia przeżywania sytuacji życiowej małżonków ma na celu wyeksponowanie rozumienia płodności i prokreacji człowieka w świetle noologicznego wymiaru jego egzystencji. Wówczas możliwe staje się przezwyciężenie przeżywanego cierpienia poprzez nadanie mu sensu zgodnie z przesłaniem Józefa Tischnera, iż decydująca w uchwyceniu wartości cierpienia jest odpowiedź człowieka, jaką daje własnemu cierpieniu (Ponikło, 2013, 258–261).

W rozdziale trzecim podjęto dyskusję wokół znaczenia wartości w życiu człowieka, wskazując na to, że rozumienie świata i samego siebie w relacji do świata zachodzi w horyzoncie wartości. Centralnym aspektem tej dyskusji jest przybliżenie typologii modalności wartości według Maxa Schelera, nakreślającej ramę refleksji aksjologicznej odniesionej w niniejszej pracy do autoformacyjnego kontekstu rodzicielstwa adopcyjnego ujmowanego jako integralny wymiar osobowej autokreacji małżonków. Zgodnie z przyjętym stanowiskiem, transcendowanie małżonków ku światu wartości stanowi warunek konieczny dla dokonywania własnych wyborów i rozstrzygnięć istotnych egzystencjalnie. W sytuacji niezamierzonej bezdzietności wytyczenie dalszej drogi prowadzącej do rodzicielstwa zachodzi na podłożu ich samookreślenia w perspektywie wartości uchwyconych na różnych poziomach modalności. Samookreślenie małżonków wobec wizji własnego rodzicielstwa i dokonanie osobistych rozstrzygnięć w tym zakresie jest warunkowane uprzednim intencjonalnym odniesieniem się do konkretnych wartości i ujawnieniem wobec nich własnego stosunku. Specyfika preferowanego obszaru intencjonalności wiąże się więc z charakterem kształtowanej koncepcji rodzicielstwa, w tym rodzicielstwa adopcyjnego.

W rozdziale czwartym odniesiono się do problematyki transcendowania własnej (nie)płodności z wymiaru biologicznego do noologicznego. Zawarte w tytule wyrażenie (*nie*)płodność symbolizuje uniwersalny charakter możliwości odniesienia się do płodności, niezależnie od tego, czy przeszkody natury biologicznej blokujące możliwość realizacji celów prokreacyjnych faktycznie wystąpiły w życiu małżonków. Tak więc mentalne przekroczenie granicy (nie)płodności dotyczy

zarówno małżonków, których doświadczenie niepłodności biologicznej dotyka bezpośrednio, jak i tych, którzy doświadczają jej pośrednio w relacji małżeńskiej. Mentalne przekroczenie granicy (nie)płodności jest rozpatrywane na dwóch poziomach utożsamianych z podmiotowym samookreśleniem i samoakceptacją małżonków oraz samookreśleniem i samopotwierdzeniem w relacji małżeńskiej. Centralnym aspektem tych rozważań jest zdolność do samostanowienia, która otwiera przed małżonkami możliwość projektowania własnych dróg prowadzących ku rodzicielstwu, którego osobową emanacją stanowi czyn moralnie godziwy. Czyn ten zakłada wewnętrzną gotowość do intencjonalnego zwrócenia się małżonków ku drugiemu człowiekowi (dziecku) jako osobie. I w tym właśnie zwróceniu się ku drugiemu odsłania sens rodzicielstwa biologicznego i adopcyjnego.

Rozdział piąty łączy aksjologiczną perspektywę egzystencji człowieka z agatologicznym horyzontem doświadczenia osobowego, którego istotnym aspektem jest rodzicielstwo adopcyjne. W rozdziale tym podjęto problematykę rodzicielstwa rozpoznawanego w świetle osobowego charakteru relacji rodzic – dziecko. W tej ramie znaczeniowej usytuowano rozważania dotyczące zarówno istoty osobowego charakteru obecności drugiego człowieka oraz miłości rodzicielskiej konstytuujących rzeczywistość rodzicielstwa adopcyjnego, jak i rozstrzygnięcia dylematu etycznego i egzystencjalnego utożsamianego z rozumieniem rodzicielstwa jako posiadania dziecka lub bycia rodzicem. W refleksji nad różnymi aspektami rodzicielstwa rozpatrywanego w kontekście wymiaru noologicznego ludzkiej egzystencji podjęto rozważania nad autorską propozycją modelu autokreacji do wielowymiarowego rodzicielstwa adopcyjnego. W dyskusji nad tym modelem omówiono wymiary rodzicielstwa adopcyjnego w relacji do wymiarów rodzicielstwa biologicznego, a także znaczenie całościowego ujęcia autokreacji małżonków bezdzietnych do wielowymiarowego charakteru rodzicielstwa adopcyjnego.

Prezentowana publikacja jest adresowana do badaczy zajmujących się w ramach nauk społecznych i humanistycznych szeroko rozumianą problematyką rodzicielstwa, rodziny i autokreacji człowieka, a w szczególności adopcji dziecka, rodzicielstwa adopcyjnego, rodziny adopcyjnej, autokreacji do rodzicielstwa adopcyjnego, wychowania integralnego w przestrzeni rodziny. Z uwagi na społeczne znaczenie zakreślonej problematyki i sposób jej ukazania książka ta jest również adresowana do szerokiego kręgu odbiorców, zarówno specjalistów z różnych grup zawodowych: pedagogów, psychologów, pracowników socjalnych, terapeutów rodzinnych, prawników, coachów, jak również do osób interesujących się problematyką rodzicielstwa, niezamierzonej bezdzietności, adopcji dziecka, autokreacji, w tym autokreacji do rodzicielstwa.

Podzielając pogląd, że „napisać książkę nie znaczy być jej wyłącznym autorem” (Wajsprych, 2011, 17), mam świadomość wkładu wielu osób, które przyczyniły się do jej obecnego kształtu. Pragnę wyrazić im za to wdzięczność.

Składam szczególne podziękowania prof. UŁ dr hab. Elżbiecie Kowalskiej-Dubas oraz pracownikom Zakładu Andragogiki i Gerontologii Społecznej na Wydziale Nauk o Wychowaniu Uniwersytetu Łódzkiego – dr Małgorzacie Dzięgielewskiej, dr Annie Gutowskiej-Ciołek, dr. Marcinowi Muszyńskiemu, dr. Wojciechowi

Świtalskiemu i mgr Monice Chmieleckiej – za merytoryczne i inspirujące dyskusje naukowe, dzielenie się ze mną własnymi spostrzeżeniami i uwagami, a także przyjazne przyjęcie i życzliwą atmosferę, które były bardzo pomocne i zachęcały mnie do realizowania podjętego przedsięwzięcia.

Pragnę podziękować prof. dr hab. Katarzynie Krasoń za rozbudzenie zainteresowania kategorią autokreacji i twórczą inspirację naukową oraz prof. dr hab. Ewie Ogrodzkiej-Mazur za wieloletni dialog naukowy i życzliwe wsparcie, którego doświadczałem na różnych etapach powstawania tej książki. Słowa podziękowania kieruję również do prof. dr hab. Krzysztofa Rubachy, prof. WSP dr hab. Jerzego Semkowa oraz prof. UW dr hab. Andrzeja Ładyżyńskiego za chęć konsultacji pierwszych wersji pracy i dzielenie się ze mną swoimi uwagami.

Składam słowa uznania i wdzięczności recenzentom wydawniczym – prof. KUL dr hab. Dorocie Kornas-Bieli oraz dr hab. Markowi Rembierzowi – za zaangażowanie, wnikliwe i cenne uwagi, inspirujące sugestie oraz trud włożony w przygotowanie recenzji, dzięki którym mogłem udoskonalić tekst niniejszej pracy.

Wyrazy wdzięczności kieruję również do moich najbliższych, żony i syna, którym za wyrozumiałość i wytrwałe towarzyszenie w naznaczonej moją „nieobecnością” rzeczywistości życia rodzinnego dedykuję tę książkę.